

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора історичних наук, професора
Ковальської Лесі Андріївни
на дисертацію **Осієвської Олени Михайлівни**
«Архівні документно-інформаційні ресурси Київської митрополії
1721-1917 рр.», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В умовах цифрової трансформації суспільства та модернізації архівної галузі зростає потреба в ідентифікації, систематизації та цифровому доступі до історичних документів, що становлять важливу частину національної історико-культурної спадщини України. Документи Київської митрополії 1721-1917 рр. є джерелом цінної інформації про церковне, духовне, освітнє, соціальне та адміністративне життя на теренах України в умовах імперського управління та поступової модернізації церковних структур.

Сучасні виклики архівної справи та історичного документознавства, зокрема необхідність створення єдиних електронних реєстрів архівних ресурсів, забезпечення відкритого доступу до документів, інтеграції до міжнародних інформаційних систем та дотримання принципів збереження автентичності, ставлять перед фахівцями завдання ґрунтовного переосмислення структури і змісту архівних фондів. У цьому контексті документні інформаційні ресурси Київської митрополії в архівній спадщині України є не лише предметом документознавчого, історико-архівознавчого вивчення, а й важливим об'єктом для застосування сучасних технологій опису, оцифрування та популяризації.

Окрім того, в умовах зростання інтересу до історії Української церкви, духовної культури та становлення української ідентичності, системне вивчення архівних документів Київської митрополії сприятиме не лише поглибленню наукових досліджень, а й формуванню суспільної пам'яті та історичної свідомості громадян. Це особливо важливо в умовах інформаційної війни, агресивного військового російського втручання і нищення пам'яток культури України, коли національна історія й духовна спадщина виступають вагомими елементами культурного спротиву та збереження державності.

Дослідження архівних документно-інформаційних ресурсів Київської митрополії 1721-1917 рр. відповідає як науковим завданням, так і нагальним потребам сучасної архівної справи в Україні, сприяючи розвитку історичних студій, вдосконаленню архівного менеджменту та збереженню національної пам'яті.

Своєчасність дисертаційного дослідження О.М. Осієвської зумовлена й тим, що в українських умовах питання ролі у суспільному житті Церкви набуло сьогодні ідеологічного значення, його розгляд та представлення в науковому і політичному дискурсі потребує широкого вивчення та оприлюднення інформаційних ресурсів на основі наявної архівної мережі. І насамперед це стосується документно-інформаційних ресурсів Київської митрополії періоду XVIII – початку XX ст. Це пов'язано з тим, що саме в 1721–1917 рр., була сформована та система церковної організації на теренах України, яка стала підґрунтям сучасної організації, що отримала потужний поштовх для розвитку вже після завершення панування радянської державної системи.

Загалом, результати дослідницької праці Олени Осієвської є надзвичайно важливими з огляду те, що архівні ресурси є вагомою частиною документальної пам'яті українського народу. А відсутність комплексного дослідження системи та потенціалу архівно-документних ресурсів Київської митрополії 1721–1917 рр. створює перспективи для маніпуляцій суспільною думкою та фальшування висновків у дослідженнях суспільно-церковних питань та церковно-державних відносин. У цьому контексті тема дисертаційного дослідження О.М. Осієвської має беззаперечну актуальність та обґрунтована запитамі держави і суспільства на інформацію в умовах оформлення Української церкви.

Дослідження є складником цільової комплексної програми науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв (далі – КНУКіМ) «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (державний реєстраційний номер 0124U001231) і пов'язане з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків із громадськістю КНУКіМ.

Рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Постановка проблеми дослідження сприяла формулюванню мети, яку дисертантка сегментувала на послідовні взаємопов'язані завдання, що дозволило зробити обґрунтовані висновки та узагальнення дослідження. Об'єктно-предметна складова визначена чітко та відображає основний напрям дослідження, зосередження пошукової діяльності та вибудовування наукових гіпотез в межах спеціальності.

Високий науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації Осієвської Олени забезпечує вивірене застосування методологічного комплексу загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження. Використання загальнонаукових принципів історизму, об'єктивності та комплексності дозволило всебічно вивчити проблему архівних документно-інформаційних ресурсів Київської митрополії 1721–1917 рр. у справі обґрунтування тяглості церковної політики України та виокремлення української церкви. Тема дослідження має міждисциплінарний характер, тож логічним є залучення в роботі методологічного інструментарію суміжних наукових дисциплін таких, як архівознавство, історія, джерелознавство, документознавство, інформологія, культурологія, мистецтвознавство, соціальні комунікації, філософія.

Дисертаційне дослідження Олени Осієвської позначене детальним аналізом наукових ідей дослідників галузі, залученням ґрунтовної джерельної бази для наукового пошуку, що засвідчило високий рівень наукової вірогідності одержаних результатів, узагальнених висновків та запропонованих рекомендацій.

Наукова новизна отриманих результатів. Викладені у дисертаційній роботі основні наукові досягнення дисертантки висвітлюють важливі аспекти дослідження об'єкта і предмета заявленої проблеми, які логічно структурують тему та сприяють її всебічному розгляду. До позитивних напрямів роботи варто віднести оригінальність комплексного дослідження архівних документно-інформаційних ресурсів Київської митрополії 1721–1917 рр. як цілісного історико-інформаційного масиву; структурування, класифікацію, типологізацію та встановлення інформаційного потенціалу архівних фондів, які раніше не були

предметом окремого дослідження; обґрунтування інформативності та джерелознавчого значення малодосліджених або неопублікованих документів; аналіз сучасного стану збереження, організації доступу та можливості цифрової репрезентації архівних ресурсів, що відкриває перспективи їх інтеграції в науково-інформаційний обіг. Також О. М. Осієвська детально дослідила та значно доповнила класифікацію документів Київської митрополії за хронологічними, функціональними та структурно-організаційними критеріями.

У роботі уточнено та доповнено класифікацію документів Київської митрополії за хронологічними, функціональними та структурно-організаційними критеріями, що розкриває широкі можливості для подальших наукових розвідок у сфері соціального і духовного життя народу і держави.

У напрямі активізації процесів диджиталізації архівної галузі, дисертантка акцентувала увагу на необхідності розвитку процесів цифровізації архівних документів та оцифрування архівних фондів, що є сьогодні важливою складовою збереження архівної спадщини в умовах війни та розширення можливостей і доступу для подальших наукових практико орієнтованих розвідок.

Практичне значення результатів наукового пошуку. Сформульовані наукові висновки та здобуті результати дослідження суттєво поглиблюють і розширюють сучасні уявлення про документно-інформаційний потенціал Київської митрополії періоду 1721–1917 років. Отримані результати доцільно інтегрувати у навчальний процес закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Зокрема, вони можуть бути використані при розробленні змісту лекцій, спеціальних курсів, а також навчально-методичних комплексів дисциплін інформаційно-комунікаційного та культурологічного спрямування в межах підготовки та перепідготовки кадрів зі спеціальності В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа».

Результати дослідження мають прикладне значення для вдосконалення архівного обліку, опису та типологічної класифікації документів церковно-релігійного походження, що зберігаються в архівах, бібліотеках, музеях та інформаційно-аналітичних установах. Крім того, узагальнені висновки й аналітичні напрацювання можуть слугувати концептуальною основою для

створення цифрових колекцій і тематичних електронних інформаційних ресурсів, орієнтованих на збереження, репрезентацію та популяризацію духовної і культурної спадщини.

Структура та зміст дисертації відповідають меті, завданням, авторській логіці реалізації дослідницького задуму щодо висвітлення основних аспектів обраної теми. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 193 сторінки. Список використаних джерел (311 найменувань) виглядає переконливо та є достатнім для висвітлення предметної складової дисертаційного дослідження.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про його оригінальність, концептуальну цілісність і наукову завершеність. У кожному структурному розділі роботи представлено чітко сформульовані результати, які логічно підсумовано у загальних висновках. Авторка дисертації виявила ґрунтовну підготовку, володіння методикою наукового пошуку, високий рівень самоорганізації та належний ступінь наукової самостійності у формулюванні дослідницької проблеми, постановці завдань і послідовному розв'язанні поставлених наукових питань.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, окреслено завдання роботи, встановлено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про особистий внесок здобувачки та відомості про апробацію результатів дослідження і публікації О. М. Осієвської.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження»** проаналізовано стан наукової розробки теми щодо вивчення архівних документно-інформаційних ресурсів Київської митрополії 1721–1917 рр. Опрацювання історіографії проблеми дозволило авторці виокремити, аргументувати та охарактеризувати три основні періоди, які найбільш повно демонструють увагу дослідників до проблеми архіву Київської митрополії. До джерельної бази дослідження О. М. Осієвська внесла широке коло різноманітних видів джерел. Авторка зауважує, що архівні фонди церковних документів утворюють достатньо цілісну систему архівних документно-інформаційних

ресурсів Київської митрополії, які зберігаються в різних архівних установах України. У процесі пошукової роботи залучено архівні документи Державного архіву м. Києва, Державного архіву Київської області, Державного архіву Полтавської області, Державного архіву Черкаської області, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління, Центрального державного історичного архіву України у м. Києві. Такий обсяг залучених до роботи та опрацьованих архівних джерел дозволяє зробити виважені висновки та узагальнення в межах сформульованої мети і завдань дослідження.

Міждисциплінарний підхід запропонованого дослідження зумовив потребу використання методологічного інструментарію суміжних наукових напрямів, об'єктом дослідження яких є документ, документно-інформаційний ресурс, історичне джерело тощо. Згаданий підхід у науковій роботі дозволяє всебічно обстежити об'єкт дослідження та максимально повно розкрити предметну складову наукового пошуку. Дисертанткою аргументовано, що на сьогодні документно-інформаційні ресурси Київської митрополії становлять потужну інформативну базу для реалізації нових наукових досліджень з різноманітних наукових сфер і напрямів, як релігієзнавчих та філософських, так і політичних чи управлінських.

У другому розділі дисертації «Управлінська документація Київської митрополії» викладено специфіку організації документів Київської митрополії, проаналізовано особливості їх накопичення і зберігання від утворення єпархії і до сучасності, проведено дослідження документів щодо реалізації управлінських функцій органів Київської митрополії та її монастирів. Олена Михайлівна визначила, що у розвитку, формуванні та організації архіву Київської митрополії можна визначити два основні етапи, які найбільш яскраво демонструють процеси накопичення документної інформації та перші спроби систематизації і організації зберігання архіву Київської митрополії. Окрім того, з'ясовано змістову різноманітність документів монастирів Київської митрополії, що відображає специфіку організації їх діяльності та уможливорює подальші наукові дослідження впливу у суспільстві і соціокультурного розвитку загалом.

Третій розділ дисертації «Документи Київської митрополії в контексті сучасної конструкції суспільного та культурного розвитку» дозволяє найбільш повно продемонструвати вплив церковного життя на формування тогочасного суспільства, його соціокультурну складову, виявити роль і значення церкви у культурно-просвітницькій діяльності. Акцентовано увагу на інформаційному потенціалі документів Київської митрополії у напрямі вивчення культури, біографістики та інформаційного значення документів особового походження. Дисертантка аргументувала, що дослідження та опублікування архівних документів Київської митрополії 1721–1917 рр. сприятиме не лише отриманню достовірної інформації щодо культурних процесів, але й дасть можливість розширити їх використання у міжкультурному просторі.

Отримані результати дослідження дозволили авторці зробити висновок про те, що сучасний стан розвитку українського архівознавства та документознавства потребує більш інтенсивного вивчення, класифікації, оприлюднення архівних документів Київської митрополії в умовах становлення української церкви та налагодження церковного життя в Україні. З огляду на тенденції активного розвитку цифровізації архівної галузі, інформаційної діяльності та бібліотечної справи України, Осієвська О.М. визначає першочергові заходи каталогізації документів архівів Київської митрополії, їх повного оцифрування і забезпечення віддаленого доступу.

У четвертому розділі **«Сучасна цифровізація і проблеми введення в науковий обіг документів Київської митрополії»** розкрито особливості диджиталізації архівної галузі, яка передбачає введення в науковий обіг архівних документів Київської митрополії. Здійснено аналіз проблем сучасних історико-церковних досліджень, власне цифровізації архівної справи України, та розглянуто перспективи розвитку актуальних наукових студій. Авторка дійшла висновку, що рівень оцифрованих і опублікованих церковних документів, котрі зберігаються в українських архівах, безпосередньо впливає на інтенсифікацію їх наукових досліджень, однак не відповідає запитам науковців та держави повною мірою. О. М. Осієвська простежила, що оцифрування архівних документів Київської митрополії 1721–1917 рр. поступово, від 2022 р. відбувається достатньо системно у контексті цифровізації архівної галузі України.

Насамперед оцифровуються матеріали, котрі містять генеалогічну інформацію (метричні книги, клірові відомості, сповідальні відомості тощо), поступово оцифровуються церковно-управлінська та інша документація Київської митрополії.

Розв'язок проблем з оцифрування архівних документів Київської митрополії, на думку дисертантки, повинен враховувати запити на створення е-копій архівних документів, а формування ефективної і безпечної системи пошуку і роботи з архівними документами передбачає поступовий розвиток цифрового формату роботи архівів України на єдиних галузевих стандартах і правилах.

У **висновках** узагальнено отримані результати дослідження, які відображають повноту реалізації поставлених завдань та досягнення мети. Загальні висновки дисертаційної роботи відображають основні наукові здобутки О. М. Осієвської та наведено згідно з авторською концепцією. Авторка окреслює перспективні напрями досліджень архівних документно-інформаційних ресурсів Київської митрополії 1721–1917 рр. у зв'язку з цифровізацією архівної справи України загалом та оцифрування архівних документів.

Повнота викладеного матеріалу в опублікованих працях. Апробацію наукових досягнень у дослідженні теми дисертації О.М. Осієвської підтверджує участь дисертантки у наукових заходах та конференціях різного рівня та висвітлення окремих тез та результатів проміжної дослідницької роботи. Основні положення дисертації продемонстровано у трьох статтях у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Окремо заслуговують схвалення дванадцять публікацій апробаційного характеру авторки. Тематика перелічених наукових праць відповідає напряму дисертаційної роботи та вимогам щодо публікації і апробації матеріалів дисертації.

У дисертаційній роботі авторка демонструє науковий стиль викладу думки та дотримання логіки структурування кваліфікованого тексту. Дослідження відповідає обраній спеціальності та рівню кваліфікаційної роботи доктора філософії. Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження Олени

Михайлівни Осієвської, варто відмітити, що авторці не вдалося уникнути певних недоліків у роботі, переважно дискусійного характеру.

1. Об'єктом дослідження визначено архівні документно-інформаційні ресурси, що стосуються діяльності Київської митрополії у період 1721–1917 рр., які зберігаються в державних, церковних та інших архівних установах. Оскільки у роботі зазначено, що Київська митрополія у часи свого розквіту діяла в межах кількох держав, то варто залучити / продемонструвати для цілісності висвітлення проблеми дослідження й інформативні можливості архівних документів іноземних архівів, а не лише українських.

2. У дисертації опрацьовано велику кількість документів архівних фондів, що відображають діяльність Київської митрополії, та зберігаються в сучасних українських архівах (ЦДІАУК; ІР НБУВ; ДАК; ДАКО; ДАПО; ДАЧО). Але поза увагою авторки залишився важливий аспект сучасного стану обробки архівних документів, темпи оцифрування та тенденції цифровізації архівних документів церковно-релігійного життя держави загалом та діяльності Київської митрополії зазначеного періоду.

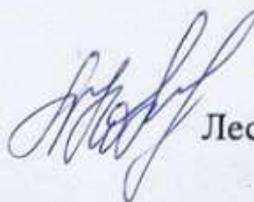
3. З метою забезпечення узгодженого використання понятійно-категоріального апарату у викладі думки, у дисертації бракує чіткого трактування поняття документно-інформаційний ресурс та з'ясування його специфіки в контексті архівної галузі. Окрім того, потребують уточнення і змістовного розкриття поняття оцифрування архівних документів і цифровізація архівної галузі, які задекларовані у завданнях дослідження та є концептуально важливими для подальшої побудови структури тексту дисертації.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Дисертація Осієвської Олени Михайлівни «Архівні документно-інформаційні ресурси Київської митрополії 1721–1917 рр.», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», є завершеною комплексною науковою працею, виконана на достатньому науково-теоретичному рівні, присвячена актуальній тематиці дослідження, має незаперечну наукову новизну та практичну значущість.

Зміст дисертації відповідає спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», а також вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 року) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Осієвська Олена Михайлівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій

Леся КОВАЛЬСЬКА

нач. відділу кадрів

